ಎಂ. ಬಿ. ಪಾಟೀಲ

ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಸಹಕಾರಿ ಚಳುವಳಿಯ ಆರಂಭ ಮತ್ತು ಸ್ವರೂಪ

ಸಹಕಾರವು ನಾಗರಿಕ ಜೀವನದ ಆರಂಭದಿಂದಲೂ ವ್ಯಕ್ತಿ ಮತ್ತು ಸಾಮಾಜಿಕ ಜೀವನದ ಒಂದು ಅವಿಭಾಜ್ಯ ಅಂಗವಾಗಿದ್ದು, ಇಂದು ಸಹಕಾರಿ ಸಂಜೀವಿನಿ ಪ್ರವಹಿಸಿದ ಕ್ಷೇತ್ರವೇ ಇಲ್ಲ ಎನ್ನಬಹುದು. ಸಹಕಾರಿ ಆಂದೋಲನವು ನಮ್ಮ ಆರ್ಥಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯೊಂದಿಗೆ ತನ್ನದೇ ಆದ ವಿಶೇಷತೆಯಿಂದ ಬೆರೆತು ಸರಕಾರದ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹದಿಂದ ಜನತಾ ಚಳುವಳಿಯಾಗಿ ರೂಪಗೊಂಡು, ಕಾನೂನಿನ ನಿಬಂಧನೆಗಳಿಗೆ ಒಳಪಟ್ಟು, ತನ್ನದೇ ಆದ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಪೂರ್ಣ ಎಂಟು ದಶಕಗಳ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಭಾರತ-ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಹೊಂದಿದೆ.

ಸಹಕಾರಿ ತತ್ವದ ಉದಯ : ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ೧೮೪೪ ರಲ್ಲಿ 'ರಾಕ್‌ಡೇಲ' ನಗರದ ೨೮ ಜನ ನೇಕಾರರಿಂದ ಬೀಜಾಂಕುರವಾದ ಈ ಚಳುವಳಿ ೧೮೪೯ ರಲ್ಲಿ ಜರ್ಮನಿಯ ಫ್ರೆಡರಿಕ್ ವಿಲಿಯಂ ರೆಫೀಸನ್ ಅವರಿಂದ ರೂಪಾಂತರ ಹೊಂದಿ (ವ್ಯವಸಾಯ ಸಹಕಾರಿ ಸಂಘಗಳು) ನಂತರ ಯೂರೋಪದ ಇತರ ದೇಶಗಳೊಂದಿಗೆ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಹರಡಿದಾಗ ಇಲ್ಲಿಯ ಆರ್ಥಿಕ, ಸಾಮಾಜಿಕ, ರಾಜಕೀಯ ಸ್ಥಿತಿಗತಿಗಳು, ಬಹುಸಂಖ್ಯಾಂತರ ಮನೋಭಾವನೆ ಅದನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ಬೆಳೆಸಲು ಹದಗೊಂಡಿದ್ದವು. ಇದಕ್ಕೆ ಪೂರಕವಾಗಿ ಸರ್ಕಾರ ನಿಯಮಿಸಿದ್ದ ವಿವಿಧ ಆಯೋಗಗಳು, ಈ ಮೊದಲೇ ಭಾರತದ ಬಡರೈತರ ಸ್ಥಿತಿಗತಿಗಳನ್ನು ಸುಧಾರಿಸಲು ಜಾರಿಯಲ್ಲಿ ತಂದಿದ್ದ ತಕಾವಿ ಸಾಲಗಳ ಕಾನೂನು (೧೮೭೬), ಡೆಕ್ಕನ್ ರೈತರ ಪರಿಹಾರ ಕಾನೂನು (೧೮೭೯), ಭೂ ಸುಧಾರಣಾ ಸಾಲಗಳ ಕಾನೂನು (೧೮೮೩), ರೈತರ ಸಾಲಗಳ ಕಾನೂನು (೧೮೮೪) ಮುಂತಾದವು ಜಾರಿಯಲ್ಲಿ ಇದ್ದರೂ ಅವುಗಳಿಂದ ನಿರೀಕ್ಷಿಸಿದ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಸುಧಾರಿಸಿರಲಿಲ್ಲ. ಅಂದಿನ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಬಡರೈತರ, ಕಾರ್ಮಿಕರ, ಅಸಂಘಟಿತರ, ಶೋಷಿತ ವರ್ಗಗಳ ಆರ್ಥಿಕ ಮುಗ್ಗಟ್ಟನ್ನು ನಿವಾರಿಸಲು ಸಹಕಾರಿ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ವರದಾನವಾಗಿ ಪೂರ್ಣ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ರೈತರ ಸಂಕಷ್ಟಗಳನ್ನು ದೂರಮಾಡದಿದ್ದರೂ ತಕ್ಕ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಕಾರಿಯಾದವು. ಈ ದಿಶೆಯಲ್ಲಿ ಭಾರತದ ವಿವಿಧ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ರೈತರ ಸ್ಥಿತಿಗತಿಯನ್ನು ಸುಧಾರಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಗಳು ನಡೆದವು. ಉದಾ: ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಪುರಂದರೆಯಲ್ಲಿ ನ್ಯಾಯಮೂರ್ತಿ ರಾನಡೆ ಮತ್ತು ವಿಲಿಯಂ ವೇಡರ್‌ಬರ್ನ್ ಅವರಿಂದ ವ್ಯವಸಾಯ ಬ್ಯಾಂಕುಗಳು ಪ್ರಾರಂಭವಾದವು. ಅಂದಿನ ಮಾದರಿ ಮೈಸೂರು ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ೧೮೯೪ರಲ್ಲಿ ಚಿಕ್ಕ ಹಿಡುವಳಿದಾರರನ್ನು ಸಂಘಟಿಸಿ ವ್ಯವಸಾಯ ಬ್ಯಾಂಕುಗಳನ್ನು ಸಹಕಾರಿ ತತ್ವದ ಮೇಲೆ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಲಾಯಿತು. ಶ್ರೀರಂಗಪಟ್ಟಣ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಪಲಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯ ಬ್ಯಾಂಕು ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಅಂದಿನ ಮೈಸೂರು ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ೧೯೦೧ರ ಸುಮಾರಿಗೆ ವಿವಿಧ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು ೭೪ ಇಂತಹ ಬ್ಯಾಂಕಿಂಗ್ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಇದ್ದವು. ಆದರೆ ಮುಂದೆ ೧೯೧೭ರ ಸುಮಾರಿಗೆ ಈ ಸಂಸ್ಥೆಗಳನ್ನು ಸರ್ಕಾರ ಬಹು ವಿಷಾದದಿಂದ ಮುಚ್ಚಿತು. ಇದಕ್ಕೆ ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣ, ಈ ಸಂಸ್ಥೆಗಳ ಮೂಲಕ ಕಡಿಮೆ ಬಡ್ಡಿಯಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುತ್ತಿದ್ದ

ಸಾಲವನ್ನು ಶ್ರೀಮಂತ ಹಾಗೂ ದೊಡ್ಡ ರೈತರು ಹೆಚ್ಚಿನ ಬಡ್ಡಿಯ ತಮ್ಮ ಲೇವಾದೇವಿ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಉಪಯೋಗಿಸಿ ಕೊಂಡಿದ್ದು ಮತ್ತು ಸಕಾಲಕ್ಕೆ ಸಾಲ ಮರುಪಾವತಿ ಮಾಡದೇ ಇದ್ದುದು. ಈ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಜಾಯಿಂಟ್ ಸ್ಟಾಕ್ ಕಂಪನಿ ತತ್ವಗಳನ್ನು ಆಡಳಿತ ಮತ್ತು ಬಡ್ಡಿ ಆಕರಣೆಯಲ್ಲಿ ಸಹಕಾರಿ ತತ್ವಗಳನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿ ಕೊಂಡಿದ್ದವು.

ಸಹಕಾರಿ ಸಂಸ್ಥೆಗಳ ಉದಯ : ಅಂದಿನ ಮದ್ರಾಸ್ ಸರ್ಕಾರದ ಪರವಾಗಿ ಫ್ರೆಡಿರಿಕ್ ನಿಕೋಲಸನ್ ಅವರು ಜರ್ಮನಿ ಮತ್ತು ಇತರ ಯೂರೋಪ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕೈಗೊಂಡ ಅಧ್ಯಯನದ ಫಲಶ್ರುತಿಯಾಗಿ, ಭಾರತದಲ್ಲಿ ರೈಫೀಸಿಯನ್ ಮಾದರಿಯ ಸಹಕಾರಿ ಸಂಸ್ಥೆಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸುವುದು ಸೂಕ್ತವೆಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಪಟ್ಟಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಇಂತಹ ಸಂಸ್ಥೆಗಳನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಲು ಅಂದಿನ ಕಂಪನಿ ಕಾನೂನು (೧೮೬೦)ಸೂಕ್ತವಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ಸಹಕಾರಿ ಸಂಸ್ಥೆಗಳ ರಚನೆಗೆ ಅಗತ್ಯವಾದ ಕಾನೂನನ್ನು ರಚಿಸಲು ೧೯೦೧ರಲ್ಲಿ ಸರ್ ಎಡ್ವರ್ಡ ಲಾ ಎಂಬುವರ ಹಿರಿತನದಲ್ಲಿ ಭಾರತದ ಅಂದಿನ ಗೌರ್ನರ್ ಲಾರ್ಡ್ ಕರ್ಜನ್ ಒಂದು ಆಯೋಗವನ್ನು ರಚಿಸಿದರು. ಅದರ ಅನ್ವಯ ಭಾರತ ದಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯ ಸಹಕಾರಿ ಕಾನೂನು ೧೯೦೪ರಲ್ಲಿ ಜಾರಿಗೆ ಬಂದಿತು. ಇದು ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರದ ಕಾನೂ ನಾಗಿದ್ದರೂ ಆಡಳಿತ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನು ಪ್ರಾಂತೀಯ ಸರ್ಕಾರಗಳಿಗೂ ವಿಸ್ತರಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ಈ ಕಾನೂನು ಅಂದು ವಿವಿಧ ಆಡಳಿತಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟಿದ್ದ ಕರ್ನಾಟಕದ ಇಂದಿನ ವಿವಿಧ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯರೂಪದಲ್ಲಿ ತರಲಾಯಿತು, ಅಂದಿನ ಮೈಸೂರು ರಾಜ್ಯವು ೧೯೦೫ರಲ್ಲಿ ತನ್ನದೇ ಆದ ಸ್ವತಂತ್ರ ಸಹಕಾರಿ ಸಂಘಗಳ ರೆಗ್ಯೂಲೇಷನ್ ೨ ರಚಿಸಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿ ತಂದಿತು. ಇದು ಭಾರತದ ೧೯೦೪ರ ಸಹಕಾರಿ ಕಾನೂನಿ ಗಿಂತಲೂ ಪ್ರಗತಿಪರವಾಗಿತ್ತು. ಅಲ್ಲದೆ ೧೯೦೫ ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್‌ನಲ್ಲಿ ರಿಜಿಸ್ಟ್ರಾರ್ ಆಫ್ ಕೋ-ಆಪರೇಟಿವ್ ಸೊಸೈಟೀಸ್ ನಿಯುಕ್ತರಾದರು. ಬೊಂಬಾಯಿ ಮತ್ತು ಕೊಡಗು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಇದೇ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಸಹಕಾರಿ ಆಂದೋಲನ ಪ್ರಾರಂಭವಾದರೆ, ಹೈದರಾಬಾದ್ ಕರ್ನಾ ಟಕ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ೧೯೧೪ರಲ್ಲಿ ಸಹಕಾರಿ ಕಾನೂನು ರಚನೆ ಆಯಿತು. ಮದ್ರಾಸ್ ಕರ್ನಾಟಕದ ಭಾಗದಲ್ಲೂ ೧೯೦೫ರ ಕಾನೂನಿನ ಅನ್ವಯ ೧೯೦೯ರಲ್ಲಿ ಮಂಗಳೂರಿನಲ್ಲಿ ಮೊದ ಲನೆಯ ಸಹಕಾರಿ ಸಂಘ ನೋಂದಾಯಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ಲಭ್ಯ ಇರುವ ದಾಖಲೆಗಳ ಅನ್ವಯ, ಧಾರವಾಡ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಗದಗ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಕಣಗಿನಹಾಳದಲ್ಲಿ ೧೯೦೫ ಮೇ ತಿಂಗ ಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾದ ವ್ಯವಸಾಯ ಪತ್ತಿನ ಸಂಘವನ್ನು ಅಂದಿನ ಬೊಂಬಾಯಿ ಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮ ಸಹಕಾರಿ ಸಂಸ್ಥೆಯೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅದೇ ವರ್ಷದ ಕೊನೆ ಯಲ್ಲಿ ಬೆಂಗಳೂರು ಸಿಟಿ ಸೊಸೈಟಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಕರ್ನಾಟಕದ ವಿವಿಧ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಸಂಘಗಳು ಮೂಡಿ ಬಂದವು. ಉದಾ : ಬಿಲ್ಲಿದಬಾಗೇವಾಡಿ (೧೯೦೫). ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ತರಿಕೆರೆ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಕೊಡಲೂರುನಲ್ಲಿ ೧೯೦೫ರಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾದ ಆದಿಕರ್ನಾಟಕ ಸಹಕಾರ ಸಂಘವು ರಾಜ್ಯದ ಮೊದಲನೆಯ ಹಿಂದುಳಿದವರ ಸಹಕಾರಿ ಸಂಸ್ಥೆ ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಆದರೆ ಇದು ಹೆಚ್ಚು ಕಾಲ ಮುಂದುವರೆಯಲಿಲ್ಲ. ಬೆಂಗಳೂರು ನಗರದ ಪ್ರಮುಖ ಹಳೆಯ ಸಹಕಾರಿ ಸಂಸ್ಥೆಗಳೆಂದರೆ ಬಸವನಗುಡಿ ಗ್ರಾಹಕರ ಸಂಘ (೧೯೦೮) ಮತ್ತು ಮಲ್ಲೇಶ್ವರಂ ಸಹ ಕಾರಿ ಸಂಘ (೧೯೧೦).

ಸ್ವದೇಶಿ ಚಳುವಳಿ : ೧೯೦೫ರ ಸ್ವದೇಶಿ ಆಂದೋಳನವು ಅನೇಕ ಸಾಮಾಜಿಕ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರನ್ನು ಸಹಕಾರಿ ರಂಗಕ್ಕೆ ತಂದು ಸಹಕಾರಿ ಆಂದೋಳನವು ಮುನ್ನಡೆಯಲು ಮತ್ತು ಸಹಕಾರಿ ನಾಯಕತ್ವ ಬೆಳೆಯಲು ಸಹಾಯಕವಾಯಿತು. ಸಹಕಾರಿ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಆರ್ಥಿಕ ರಂಗದ ಒಂದು ಪ್ರಮುಖ ಅಂಗವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುವಂತೆ ಅನೇಕ ವಾಣಿಜ್ಯ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಸಹಕಾರಿ ರಂಗದಲ್ಲಿ ಮೂಡಿ ಬಂದವು.

ಹೊಣೆಗಾರಿಕೆ : ಇಂದು ಎಲ್ಲಾ ಸಹಕಾರಿ ಸಂಸ್ಥೆ ಗಳು ನಿಯಮಿತ ಹೊಣೆಗಾರಿಕೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದರೆ, ಮೊದಲಿಗೆ ಗ್ರಾಮಾಂತರ ಪ್ರದೇಶದ ವ್ಯವಸಾಯ ಸಂಘ ಗಳು ಅಪರಿಮಿತ ಹೊಣೆಗಾರಿಕೆಯಿಂದ, ನಗರ ಪ್ರದೇಶದ ಸಾಲ ನೀಡುವ ಸಂಘಗಳು (ಅರ್ಬನ್ ಕ್ರೆಡಿಟ್ ಸೊಸೈಟಿ) ಪರಿಮಿತ ಹೊಣೆಗಾರಿಕೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದವು. ಅನಿಯಮಿತ ಹೊಣೆಗಾರಿಕೆ ಕೆಲಮಟ್ಟಿಗೆ ಸಹಕಾರಿ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ವಿಪುಲ ವಾಗಿ ಬೆಳೆಯಲು ಸಹಾಯಕವಾದರೂ ಅದರೊಂದಿಗೆ

ದುರ್ಬಲ ಸಂಸ್ಥೆಗಳೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬೆಳೆದವು ಮತ್ತು ಕೂಡಲೇ ಅವಸಾನ ಹೊಂದಿದವು. ೧೯೧೨ರ ಸಹಕಾರಿ ಕಾನೂನಿನ ನಂತರ ಈ ತಾರತಮ್ಯವನ್ನು ತೆಗೆದು ಹಾಕಲಾಯಿತು. ಎಲ್ಲಾ ಬಗೆಯ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಮಿತ ಹೊಣೆಗಾರಿಕೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದವು. ಇದರಿಂದ ಸಹಕಾರಿ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಗುಣಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಸಂಖ್ಯಾಬಲದಿಂದ ಸಹಕಾರಿ ಚಳುವಳಿ ವೃದ್ಧಿಸಿತು. ೧೯೧೨ರ ಕಾನೂನು ವ್ಯವಸಾಯ ಸಾಲದ ಸಹಕಾರಿಗಳನ್ನು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸುವದಲ್ಲದೇ, ನಗರ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ರೆಡಿಟ್ ಸೊಸೈಟಿ, ಸಾಲ ಹಂಚದ ಇತರೆ ಸೊಸೈಟಿ, ವ್ಯವಸಾಯೇತರ ಇತರೇ ಜನೋಪಯೋಗಿ ಅಂದರೆ ಗೃಹನಿರ್ಮಾಣ, ಹಾಲು ಪೂರೈಕೆ, ನೀರಾವರಿ ಸೌಲಭ್ಯ, ಬ್ಯಾಂಕಿಂಗ್ ಯೂನಿಯನ್ ಸಹಕಾರಿ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಬೆಳೆಯಲು ಸಹಾಯಕವಾಯಿತು. ಇದರಿಂದ ಸ್ಥಳೀಯ ಜನರು ಪರಿಸರಕ್ಕೆ ಅವಶ್ಯವಿದ್ದ, ಜನಸಾಮಾನ್ಯರ ಸ್ಥಿತಿಗತಿ, ಉದ್ಯೋಗ, ದಂಧೆಗಳು ಸುಧಾರಿಸಲು ಸಹಾಯಕವಾಗುವ ಸಂಸ್ಥೆಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿಕೊಂಡರು. ಉದಾ : ಗ್ರಾಹಕರ ಸಂಘ, ಕೈಗಾರಿಕಾ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು, ಉತ್ಪಾದಕರ ಸಂಘ, ಕುಶಲ ಕರ್ಮಿಗಳ ಸಂಘ, ನೇಕಾರರ ಸಂಘ, ಗೃಹ ನಿರ್ಮಾಣ, ಮಾರಾಟ ಸಂಸ್ಕರಣ ಮುಂತಾದುವುಗಳು. ೧೯೦೪-೧೨ರ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯದ ಪ್ರಮುಖ ನಗರಗಳಲ್ಲಿ ನಗರ ಸಹಕಾರಿ ಬ್ಯಾಂಕುಗಳು (ಅರ್ಬನ್ ಬ್ಯಾಂಕುಗಳು) ಮೂಡಿ ಬಂದವು. ೧೯೦೬ರಲ್ಲಿ ಬೆಳಗಾವಿ, ಮೈಸೂರು, ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ, ಧಾರವಾಡ ಮತ್ತು ಸಿರಾಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾದವುಗಳು ರಾಜ್ಯದ ಪ್ರಥಮ ಸಹಕಾರಿ ಬ್ಯಾಂಕುಗಳು. ಬೆಂಗಳೂರು (೧೯೦೭), ಕೋಲಾರ (೧೯೦೯), ಮಂಗಳೂರು, ಕುಮಟಾ, ಬಿಜಾಪುರ ಮತ್ತು ಶಿವಮೊಗ್ಗೆಗಳಲ್ಲಿ ೧೯೧೨ರಲ್ಲಿ ನಗರ ಬ್ಯಾಂಕುಗಳು ಪ್ರಾರಂಭವಾದವು. ಈ ಬ್ಯಾಂಕುಗಳಲ್ಲಿ ಬಹುಪಾಲು ಚಳುವಳಿಯ ಪ್ರಾರಂಭದ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ 'ಕ್ರೆಡಿಟ್ ಸೊಸೈಟಿ' ಎಂದು ನೋಂದಾಯಿಸಲ್ಪಟ್ಟು ಹಲವಾರು ವರ್ಷಗಳ ನಂತರ 'ಅರ್ಬನ್ ಬ್ಯಾಂಕುಗಳು' ಎಂದು ರಚನೆಗೊಂಡವುಗಳು ಆಗಿರುತ್ತವೆ.

ಫೆಡರಲ್ ಬ್ಯಾಂಕಿಂಗ್ ಯೂನಿಯನ್ಸ್: ೧೯೧೨-೧೫ರ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಮೈಸೂರು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಅಥವಾ ಎರಡು ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳಿಗೆ ಅನ್ವಯವಾಗುವಂತೆ ಚಿಕ್ಕ ಚಿಕ್ಕ ಬ್ಯಾಂಕಿಂಗ್ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು (ಫೆಡರಲ್ ಬ್ಯಾಂಕಿಂಗ್ ಯೂನಿಯನ್ಸ್) ಪ್ರಾರಂಭಿಸಲ್ಪಟ್ಟವು. ಇವುಗಳ ಮೂಲ ಉದ್ದೇಶ, ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿದ್ದ ಸಹಕಾರಿ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಿಗೆ ಹಣಕಾಸಿನ ನೆರವು ನೀಡುವುದಲ್ಲದೇ ಅವುಗಳ ಮೇಲ್ವಿಚಾರಣೆ ಸಹ ಆಗಿತ್ತು. ಮುಂದೆ ಈ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಸರಿಯಾಗಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡದ್ದರಿಂದ ೧೯೨೧ರ ಸುಮಾರಿಗೆ ಇವುಗಳನ್ನು ವಿಲೀನಗೊಳಿಸಿ ಜಿಲ್ಲಾ ಸಹಕಾರಿ ಬ್ಯಾಂಕುಗಳು ಸ್ಥಾಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟವು. ಆದರೆ ಸಹಕಾರಿ ಸಂಘಗಳಿಗೆ ಉತ್ತಮ ಚಾಲನೆ ನೀಡಲು ೧೯೧೫ರಲ್ಲಿ ಮೈಸೂರು ಪ್ರಾಂತೀಯ ಸಹಕಾರಿ ಅಪೆಕ್ಸ್ ಬ್ಯಾಂಕ್ (ಇಂದಿನ ಅಪೆಕ್ಸ್ ಬ್ಯಾಂಕ್) ಪ್ರಾರಂಭಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತು.

೧೯೧೪ರ ನಂತರ ಅಂದರೆ ೧೯೧೫ರಲ್ಲಿ ಹೈದರಾಬಾದಿನಲ್ಲಿ ಸೆಂಟ್ರಲ್ ಸಹಕಾರಿ ಬ್ಯಾಂಕನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದ ನಂತರ ಹೈದರಬಾದ್‌ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಸಹಕಾರಿ ಚಳುವಳಿಯು ವೇಗದಿಂದ ಮುಂದುವರೆಯಿತು. ನಂತರ ೧೯೩೮ರ ಸುಮಾರಿಗೆ ಖಾಸಗಿ ಲೇವಾದೇವಿಗಾರರ ಪ್ರಭಾವ ತಗ್ಗಿಸಲು ಗ್ರಾಮೀಣ ಬ್ಯಾಂಕುಗಳು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಲ್ಪಟ್ಟವು. ಆದರೆ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಬೊಂಬಾಯಿಯಲ್ಲಿ, ಇದಕ್ಕೂ ಮೊದಲೇ ೧೯೧೬ರಲ್ಲಿ ಧಾರವಾಡದಲ್ಲಿ, ೧೯೧೮ರಲ್ಲಿ ಬೆಳಗಾವಿಯಲ್ಲಿ ಜಿಲ್ಲಾ ಕೇಂದ್ರ ಸಹಕಾರಿ ಬ್ಯಾಂಕುಗಳನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಲಾಯಿತು. ಭರದಿಂದ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಸಹಕಾರಿ ಸಂಘಗಳ ಗುಣಮಟ್ಟ ಏರಿಸಲು, ಅವು ದೀರ್ಘಕಾಲ ಬಾಳುವಂತಾಗಲು, ಆರ್ಥಿಕ ಸ್ಥಿರತೆ ಹೊಂದಲು ೧೯೧೪-೧೫ರಲ್ಲಿ ಮೆಕ್ಲಗನ್ ಸಮಿತಿಯು ಮೂರು ಹಂತದ ಸಂಸ್ಥೆಗಳನ್ನು ಸೂಚಿಸಿತು: ಪ್ರಾಥಮಿಕ, ಜಿಲ್ಲಾಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ರಾಜ್ಯಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಅಪೆಕ್ಸ್ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು.

ಹೊಸ ತಿರುವು : ೧೯೧೯ರ ಸುಮಾರಿಗೆ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಆಡಳಿತ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಸಹಕಾರಿ ಚಳುವಳಿಗೆ ಹೊಸ ತಿರುವು ಮೂಡಿತು. ಅದುವರೆಗೆ ಕೇಂದ್ರದ ಪಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಇದ್ದ ಸಹಕಾರಿ ಕಾನೂನು ನೀತಿ ನಿರೂಪಣೆ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಪ್ರಾಂತೀಯ ಸರ್ಕಾರಗಳ ಪಟ್ಟಿಗೆ ಸೇರಿಸಲ್ಪಟ್ಟು, ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಸಹಕಾರಕ್ಕೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾದ ಮಂತ್ರಿ ಶಾಖೆಯನ್ನು ಹೊಂದುವಂತಾಗಿ ಚಳುವಳಿಯು ಹೊಸ

ಆಯಾಮವನ್ನು ಪಡೆಯಿತು. ರಾಜ್ಯ ಸರ್ಕಾರಗಳು ತಮ್ಮದೇ ಆದ ಸಹಕಾರಿ ಕಾನೂನುಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿ ಕೊಂಡವು. ಉದಾ : ಮುಂಬಯಿ (೧೯೨೫), ಮೈಸೂರು (೧೯೨೮), ಮದ್ರಾಸ್ (೧೯೩೨) ಮತ್ತು ಕೂರ್ಗ (೧೯೩೬) ಇದರ ಅನ್ವಯ ಬೊಂಬಾಯಿ ಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಳೀಯ ಅವಶ್ಯಕತೆಗಳನ್ನು ಪೂರೈಸಲು ಹೊಸ ಬಗೆಯ ಸಂಘಗಳು ಅಂದರೆ ಪಶುಸಂಗೋಪನೆ(೧೯೧೮)–ಸದಲಗಾ, ಕುಕ್ಕುಟ (೧೯೨೮)–ಬೆಳಗಾವಿ, ತಾಲ್ಲೂಕು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಸಂಘಗಳು (೧೯೨೦)–ಅಥಣಿ ರಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟವು. ಉತ್ತರಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಗಳನ್ನು ಕಾಡುಮೃಗ ಗಳಿಂದ, ಕೋತಿಗಳಿಂದ ರಕ್ಷಿಸಲು ಬೆಳೆ ರಕ್ಷಣಾ ಸಂಘ, ಗದ್ದೆಗಳಿಗೆ ಬೇಲಿ ಹಾಕುವ ಸಂಘ, ಒಡ್ಡು ಹಾಕುವ ಸಂಘ ಮುಂತಾದವು ರಚನೆಗೊಂಡವು. ಸಿರಸಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಪ್ರಟ್ಟನಮನೆಯಲ್ಲಿ ಬೆಳೆ ರಕ್ಷಣಾ ಸಂಘ ಹಾಗೂ ಹುನ ಗುಂದ (ಮುಂಡಗೋಡ) ಬೇಲಿ ಸಂಘ ರಚನೆಗೊಂಡವು. ಈ ಸಂಘಗಳಿಗೆ ಜಿಲ್ಲಾ ಬೋರ್ಡುಗಳು ಅವುಗಳುಕೊಂದ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಬಾಲದ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ (ಬಾಲಕ್ಕೆ ಒಂದು ರೂಪಾಯಿಯಂತೆ) ಸಹಾಯಧನ ನೀಡುತ್ತಿದ್ದವು. ಕಾರ ವಾರದಲ್ಲಿ ೧೯೧೫ರ ಸುಮಾರಿಗೆ ಮೊದಲನೆಯ ಮೀನು ಗಾರರ ಸಂಘ ರಚನೆ ಆಯಿತು. ೧೯೧೩ರ ಸುಮಾರಿಗೆ ಸಿರಸಿಯಲ್ಲಿ ತೋಟದ ಬೆಳೆಗಾರರು ಮಾರಾಟ ಸಂಘ ರಚಿಸಿ ಕೊಂಡರು. ತಾಲ್ಲೂಕು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಸಂಘಗಳು ೧೯೨೦–೩೦ರ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ರಚನೆಗೊಂಡು, ಅವುಗಳ ಮುಖ್ಯ ಉದ್ದೇಶ ಹೆಚ್ಚು ಆಹಾರ ಬೆಳೆಯಿರಿ ಎಂದು ಪ್ರಚಾರ ಮಾಡುವುದೇ ಆಗಿತ್ತು.

ದೀರ್ಘಾವಧಿ ಸಾಲ : ೧೯೨೬ರಲ್ಲಿ ಬೊಂಬಾಯಿ ಯಲ್ಲಿ ಜರುಗಿದ ಸಹಕಾರಿ ಸಂಘಗಳ ರಿಜಿಸ್ಟ್ರಾರುಗಳ ಸಮ್ಮೇಳನದಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿಗೆ ರೈತರಿಗೆ ವ್ಯವಸಾಯ ಅಭಿ ವೃದ್ಧಿಗೆ ಪೂರಕವಾಗಲು ದೀರ್ಘಾವಧಿ ಅವಧಿಯ ಸಾಲದ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಕುರಿತಂತೆ ಚರ್ಚಿಸಿ ಒಂದು ನಿರ್ಣಯ ಕೈಗೊಳ್ಳಲಾಯಿತು. ಅದರ ಅನ್ವಯ ೧೯೨೬ ರಲ್ಲಿ ಬೊಂಬಾಯಿ ಕರ್ನಾಟಕ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಧಾರವಾಡದಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿಗೆ ಜಮೀನು ಅಡಮಾನ ಬ್ಯಾಂಕನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸ ಲಾಯಿತು. ಮುಂದೆ ೧೯೫೪ರಲ್ಲಿ ಇವುಗಳನ್ನು ಜಮೀನು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಬ್ಯಾಂಕ್ ಎಂದು ಕರೆದರೆ, ೧೯೮೫ ರಿಂದ ಇವುಗಳನ್ನು ವ್ಯವಸಾಯ ಮತ್ತು ಗ್ರಾಮೀಣ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಬ್ಯಾಂಕುಗಳು ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಇವುಗಳು ಹಳೇ ಮೈಸೂರು ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿಗೆ ಮಲೆನಾಡಿನ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಂದರೆ ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು, ಶಿವಮೊಗ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕೊಪ್ಪ, ತೀರ್ಥಹಳ್ಳಿ, ಸಾಗರ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳಲ್ಲಿ ೧೯೨೯–೩೦ರ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾದವು. ಇವು ಗಳಿಗೆ ಹಣಕಾಸು ಒದಗಿಸುವ ಕೇಂದ್ರೀಯ ಜಮೀನು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಬ್ಯಾಂಕು ೧೯೨೯ರಲ್ಲಿ ಬೆಂಗಳೂರಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು.

ವಿವಿಧ ಉದ್ದೇಶ ಸಂಘಗಳು : ೧೯೨೯–೩೦ರ ಜಾಗತಿಕ ಆರ್ಥಿಕ ಮುಗ್ಗಟ್ಟಿನ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ವ್ಯವಸಾಯ ಮತ್ತು ಇತರೆ ಸಹಕಾರಿ ಸಂಘಗಳ ಒಟ್ಟಾರೆ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಕುಂಠಿತವಾಗಿತ್ತು. ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಸುಧಾರಿಸಲು ಹಲ ವಾರು ಸಮಿತಿಗಳನ್ನು ರಚಿಸಲಾಯಿತು. ಉದಾ : ಮೈಸೂರು (ಚಂದ್ರಶೇಖರ ಅಯ್ಯರ ಸಮಿತಿ), ಮುಂಬಯಿ (ಮೆಹತಾ ಸಮಿತಿ), ಮದ್ರಾಸ್ (ರಾಘವಾ ಚಾರಿ ಸಮಿತಿ). ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ಕಾಲ ದಲ್ಲಿ ಏರಿಕೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ವ್ಯವಸಾಯ ಉತ್ಪನ್ನಗಳ ಬೆಲೆಗಳು ಸಹಕಾರಿ ಸಂಘಗಳ ಆರ್ಥಿಕಚೇತರಿಕೆಗೆ ಸಹಾಯವಾದವು. ಸುಸ್ತಿ ಉಳಿದ ಅನೇಕ ಹರ್ಷಗಳ ಸಾಲ ಬಾಕಿ ವಸೂಲಾ ಯಿತು. ಅನೇಕ ವ್ಯವಸಾಯ ಸಾಲ ಸಂಘಗಳು ತಮ್ಮ ಕಾರ್ಯ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳನ್ನು ಮಾರಾಟ ಸಂಸ್ಕರಣ ಮುಂತಾದ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಿಗೂ ವಿಸ್ತರಿಸಿದವು. ಉತ್ತರ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ, ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಸಿರ್ಸಿ ಅರ್ಬನ್ ಬ್ಯಾಂಕು ತಾನು ರೈತರಿಂದ ಸುಸ್ತಿ ಸಾಲಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿ ಯಾಗಿ ಖರೀದಿಸಿದ ಉತ್ತಮ ಜಮೀನುಗಳನ್ನು ಪುನಃ ಹಿಂದಿನ ಕೊಂಡ ಬೆಲೆಗೆ ವರ್ಗಾಯಿಸುವ ಮೂಲಕ ರೈತರ ಪ್ರೀತಿ ವಿಶ್ವಾಸಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರವಾಯಿತು. ಇದೇ ಕಾಲದಲ್ಲಿ (೧೯೩೯) ಮಲೆನಾಡಿನ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾದ ಅಡಿಕೆಯ ಮಾರಾಟಕ್ಕೆ (ಶಿವಮೊಗ್ಗ ಮತ್ತು ಚಿಕ್ಕಮಗ ಳೂರು) ಶಿವಮೊಗ್ಗೆಯಲ್ಲಿ (ಮಾಮ್ಕೋಸ್) ಪ್ರಾರಂಭಿಸ ಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ಇದಕ್ಕೂ ಮೊದಲೇ ಉತ್ತರಕನ್ನಡದ ಸಿರ್ಸಿ ಯಲ್ಲಿ ತೋಟದ ಬೆಳೆಗಾರರ ಸಂಘವು ೧೯೧೩ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿತ್ತು.

ಹಿಂದುಳಿದವರ ಮತ್ತು ದುರ್ಬಲರ ಸಂಘಗಳು : ೧೯೨೩ರಲ್ಲಿ ಮದ್ರಾಸ್ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಮಿಕ

ಇಲಾಖೆಯು ಹಿಂದುಳಿದವರ ಮತ್ತು ದುರ್ಬಲರ ಸಹಾಯಕ್ಕೆ ಅವರದೇ ಆದ ಸಹಕಾರಿ ಸಂಘಗಳನ್ನು ತೆರೆಯಲುಮುಂದೆ ಬಂದಿತು. ೧೯೨೬ರಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಅಂತಹ ೮೦ ಸಂಘಗಳು ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದವು.

ಬ್ಯಾಂಕೇತರ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು : ಬೊಂಬಾಯಿ–ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಜಿಲ್ಲಾ ಮಟ್ಟದ ಮತ್ತು ತಾಲ್ಲೂಕು ಮಟ್ಟದ ಸಹಕಾರಿ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು, ನಗರ–ಪಟ್ಟಣ ಸಹಕಾರಿ ಬ್ಯಾಂಕುಗಳು ಎರಡನೆಯ ಯುದ್ಧದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಅದರ ನಂತರದ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಸರ್ಕಾರದ ಆದೇಶದಂತೆ ಜೀವನಾವಶ್ಯಕ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ನ್ಯಾಯಬೆಲೆಗೆ ವಿತರಿಸುವ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಮಗ್ನವಾಗಿದ್ದವು. ಇದು ೧೯೪೯ರ ಬ್ಯಾಂಕಿಂಗ್ ಕಂಪನಿ ನಿಯಂತ್ರಣ ಅಧಿನಿಯಮ ೧೯೬೬ರಲ್ಲಿ ಸಹಕಾರಿ ಬ್ಯಾಂಕುಗಳಿಗೆ ಅನ್ವಯಿಸುವವರೆಗೂ ಜಾರಿಗೆ ಬರುವವರೆಗೂ ಮುಂದುವರೆದಿತ್ತು. ಅದರಂತೆ ರೈತರಿಗೆ ಸಹಾಯಕವಾಗಲು ಇದೇ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಬೊಂಬಾಯಿ ಮತ್ತು ಹೈದರಾಬಾದ್ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ 'ಗ್ರೇನ್ ಬ್ಯಾಂಕ್' ಎಂಬ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಲ್ಪಟ್ಟವು. ಈ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಹಣಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗಿ ಧಾನ್ಯಗಳನ್ನು ಠೇವಣಿರೂಪದಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ಅವುಗಳನ್ನು ಅವಶ್ಯ ಇದ್ದವರಿಗೆ ಮಾರುತ್ತಿದ್ದವು. ರೈತರಿಗೆ ಬಿತ್ತನೆಗೆ ಉತ್ತಮ ಬೀಜಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸುತ್ತಿದ್ದವು. ೧೯೪೮ರಲ್ಲಿ ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಖಾನಾಪುರದಲ್ಲಿ ದೀಪ ಮತ್ತು ನೀರಾವರಿಗೆ ವಿದ್ಯುತ್ ಉತ್ಪಾದಿಸಿ ಅದನ್ನು ವಿತರಿಸಲು ಸಹಾಯಕವಾಗುವಂತೆ ಸಹಕಾರಿ ರಂಗದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸಂಘ ರಚನೆಯಾಗಿತ್ತು. ಅದು ೧೯೬೪ರಲ್ಲಿ ವಿಸರ್ಜನೆಯಾಯಿತು.

ನೂತನ ರಾಜ್ಯ ರಚನೆಗೆ ಮುಂಚೆ ವಿವಿಧ ಕನ್ನಡ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಆಯಾ ರಾಜ್ಯದ ಸಹಕಾರಿ ಕಾನೂನು ಜಾರಿಯಲ್ಲಿ ಇದ್ದವು. ಒಂದೊಂದು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದು ಬಗೆಯ ಸಹಕಾರಿ ಸಂಘಗಳು ಮುಂದುವರೆದಿದ್ದವು. ಹಳೇ ಮೈಸೂರಿನಲ್ಲಿ ಜಮೀನು ಅಡಮಾನ ಬ್ಯಾಂಕುಗಳು ಮತ್ತು ವಿವಿದೋದ್ದೇಶ ಸಂಘಗಳು ಬೆಳೆದಿದ್ದರೆ, ಮುಂಬಯಿ, ಮದ್ರಾಸ್, ಕೊಡಗುಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯವಸಾಯ ಸಾಲ ಸಂಘಗಳು, ಅರ್ಬನ್ ಬ್ಯಾಂಕುಗಳು, ಜಿಲ್ಲಾ ಕೇಂದ್ರ ಸಹಕಾರಿ ಬ್ಯಾಂಕುಗಳು ಬೆಳೆದಿದ್ದವು. ಹೈದರಾಬಾದ್–ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಧಾನ್ಯದ ಬ್ಯಾಂಕುಗಳು ಬಹಳ ಪ್ರಗತಿ ಸಾಧಿಸಿದ್ದವು.

ಬೃಹತ್ ಪ್ರಮಾಣದ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು : ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ನಂತರದ ದಶಕಗಳಲ್ಲಿ, ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ರಾಜ್ಯ ಪುನರ್ ಸಂಘಟನೆಯ ನಂತರ ವಿಪುಲ ಹಣಕಾಸು ಬೇಕಾಗುವ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಾದ ಸಕ್ಕರೆ ಕೈಗಾರಿಕೆ, ಹತ್ತಿಬಟ್ಟೆ, ನೂಲು, ಆಹಾರ ವಸ್ತುಗಳ ಸಂಸ್ಕರಣ, ಹೆಂಚು ತಯಾರಿಕೆ ಮುಂತಾದ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಸಹಕಾರಿ ವಲಯದಲ್ಲಿ ಮೂಡಿಬಂದವು.

೧೯೩೩ರಲ್ಲಿ ಮಂಡ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾದ ಸಕ್ಕರೆ ಕಾರಖಾನೆ ನಮ್ಮ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯದು. ಮುಂದಿನ ವರ್ಷ (೧೯೩೪) ಹೊಸಪೇಟೆಯಲ್ಲಿ ಮತ್ತೊಂದು ಕಾರಖಾನೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಆದರೆ ಸಹಕಾರಿ ವಲಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾದ ಮೊದಲನೆಯ ಸಕ್ಕರೆ ಕಾರಖಾನೆ ಸಂಕೇಶ್ವರದ ಹಿರಣ್ಯಕೇಶಿ (೧೯೫೬), ನಂತರ ಕಂಪಲಿ (೧೯೫೮). ಇಂದು ಸಂಕೇಶ್ವರದ ಕಾರಖಾನೆಯು ಭಾರತದಲ್ಲಿಯೇ ರೈತರಿಗೆ ಕಬ್ಬಿಗೆ ಅತಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಬೆಲೆಯನ್ನು ಕೊಡುವ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಎಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ.

ಗೃಹ ನಿರ್ಮಾಣ : ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿಯೇ ೧೯೦೯ರಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿಗೆ ಗೃಹನಿರ್ಮಾಣ ಸಹಕಾರಿ ಸಂಘ ಪಡೆದ ನಗರದ ಕೀರ್ತಿ ಬೆಂಗಳೂರಿನದಾಗಿದೆ. ೧೯೫೦ರಷ್ಟು ಹಿಂದೆಯೇ ಅಂದಿನ ಮೈಸೂರು ಸಂಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ವಸತಿ ಸಹಕಾರ ಸಂಘಗಳ ಕೇಂದ್ರ ಒಕ್ಕೂಟ ಸಂಸ್ಥೆಯಾಗಿ ಹೌಸಿಂಗ್ ಕಾರ್ಪೊರೇಷನ್ ರಚಿಸಿಕೊಂಡವು.

ಕರ್ನಾಟಕದ ಹಿರಿಮೆ : ಇಂದು ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಸಹಕಾರಿ ಚಳುವಳಿಯು ಆಳವಾಗಿ ಮತ್ತು ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ಬೇರೂರಿದ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕವೂ ಒಂದು. ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು ೩೮ ವಿವಿಧ ಬಗೆಯ ಸಹಕಾರಿ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು, ೨೦ಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ರಾಜ್ಯಮಟ್ಟದ ಸಹಕಾರಿ ಒಕ್ಕೂಟಗಳು, ಕರ್ನಾಟಕವಲ್ಲದೆ ನೆರೆಯ ರಾಜ್ಯಗಳಿಗೂ ಕಾರ್ಯವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ ಎರಡು ಮಲ್ಟಿ ಯುನಿಟ್‌ಗಳು ಹಿರಣ್ಯಕೇಶಿ ಮತ್ತು CAMPCO (೧೯೭೩) ಇರುವವು. ಒಟ್ಟು ಸಹಕಾರಿ ಸಂಘಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ೨೩,೨೦೦, ಸದಸ್ಯರ ಸಂಖ್ಯೆ ೯೭ ಲಕ್ಷ, ತೊಡಗಿಸಿದ ಷೇರು ಹಣ ಸುಮಾರು ೨೦೦ ಕೋಟಿ, ಅದರಲ್ಲಿ ಸರ್ಕಾರದ ಹಣ ಸುಮಾರು ೭೫ಕೋಟಿ ಆದರೆ ಗಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದಷ್ಟು ಗುಣಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಸಹಕಾರಿ

ವ್ಯವಸ್ಥೆಯು ಬೆಳೆದಿಲ್ಲ ಎಂಬ ಕೊರಗು ಮೊದಲಿನಿಂದಲೂ ಉಂಟು. ಅದಕ್ಕೆ ತನ್ನದೇ ಆದ ಬಹು ಕಾರಣಗಳು ಉಂಟು.

ಕರ್ನಾಟಕವು ಪ್ರಾರಂಭದಿಂದಲೂ ಸಹಕಾರಿ ಚಳುವಳಿಯಲ್ಲಿ ದೇಶದಲ್ಲಿ ತನ್ನದೇ ಆದ ಹಲವು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ದೇಶದಲ್ಲಿಯೇ ಮೊದಲನೆಯದಾದ 'ರೈತರ ಸೇವಾ ಸಹಕಾರಿ ಸಂಘ' ಎಂಬ ಹೊಸ ಬಗೆಯ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ೧೯೭೩ರಲ್ಲಿ ಮೊದಲು ಪ್ರಾರಂಭವಾದದ್ದು ಬೆಂಗಳೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಬಿಡದಿಯಲ್ಲಿ. ನಗರ ಸಹಕಾರಿ ಬ್ಯಾಂಕುಗಳಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕದ ಸ್ಥಾನ ಮೂರನೆಯದು. ನಮ್ಮ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ೧೯೮೫ರಲ್ಲಿ ಇದ್ದ ನಗರ ಸಹಕಾರಿ ಬ್ಯಾಂಕುಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ೨೪೧. ಅಲ್ಲದೇ ಸುಮಾರು ೧೫೦೮ರಷ್ಟು ನೌಕರರ ಸಾಲ ಸಹಕಾರಿ ಸಂಘಗಳಿವೆ. ದೇಶದಲ್ಲಿಯೇ ನಗರ ಸಹಕಾರಿ ಬ್ಯಾಂಕುಗಳ ಮಹಾಮಂಡಳ ಮೊದಲು ರಚನೆಯಾದದ್ದು ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ (೧೯೬೫ ರಲ್ಲಿ ದಾವಣಗೆರೆಯಲ್ಲಿ. ಸದ್ಯ ಬೆಂಗಳೂರಿನಲ್ಲಿ ಇರುವದು) ದೇಶದಲ್ಲಿಯೇ ಮೊದಲನೆಯ ಸಹಕಾರಿ ವಲಯದ ಆಸ್ಪತ್ರೆಯು (ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿಯ ಸಹಕಾರಿ ಆಸ್ಪತ್ರೆಯು) ಪ್ರಾರಂಭವಾದದ್ದು ೧೯೧೬ರಲ್ಲಿ. ಅದರಂತೆ ಮೊದಲನೆಯ ಹತ್ತಿ ಮಾರಾಟ ಸಹಕಾರಿ ಸಂಘ ೧೯೧೫ ರಲ್ಲಿ ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಸಂಕೇಶ್ವರ ಸಹಕಾರಿ ಸಕ್ಕರೆ ಕಾರಖಾನೆಯು ದೇಶದಲ್ಲಿಯೇ ಅತ್ಯುತ್ತಮ ಸಹಕಾರಿ ಎಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಹುಕ್ಕೇರಿ ತಾಲ್ಲೂಕು ಗ್ರಾಮೀಣ ವಿದ್ಯುತ್ ಸಹಕಾರಿ ಸಂಘ (೧೯೬೯) ದೇಶದ ಹಲವು ಇಂತಹ ಸಂಘಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾಗಿದೆ. ಇಂದು ಕರ್ನಾಟಕ ಸಹಕಾರಿ ಚಳುವಳಿಯು ದೇಶದಲ್ಲಿ ಐದನೆಯ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ನಿಂತಿರುವದು.

ಗ್ರಂಥ ಋಣ

1. ಡೈರೆಕ್ಟರಿ ಆಫ್ ಅರ್ಬನ್ ಕೋ–ಆಪರೇಟಿವ್ ಬ್ಯಾಂಕ್—೧೯೮೫, ಬೆಂಗಳೂರು
2. ಕರ್ನಾಟಕ ಸಹಕಾರಿ ಕೈಪಿಡಿ, ಭಾರತಿ ಪ್ರಕಾಶನ, ಬೆಂಗಳೂರು, ೧೯೭೨
3. ಮೂರನೆಯ ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯ ಸಹಕಾರಿ ಸಮ್ಮೇಳನ (ಸ್ಮರಣ ಸಂಚಿಕೆ), ಸಹಕಾರಿ ಯೂನಿಯನ್, ಬೆಂಗಳೂರು, ೧೯೬೯
4. ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯ ಗ್ಯಾಸೆಟಿಯರ್, ಭಾಗ ಒಂದು, ಬೆಂಗಳೂರು, ೧೯೮೨
5. ಬೊಂಬಾಯಿ ಸರ್ಕಾರದ ಸಹಕಾರಿ ಸಂಘಗಳ ವಾರ್ಷಿಕ ಆಡಳಿತ ವರದಿ, ಪೂನಾ, ೧೯೫೬
6. ಸ್ಟಾಟಿಸ್ಟಿಕಲ್ ಅಬಸ್ಟ್ರಾಕ್ಟ್ ಆಫ್ ಮೈಸೂರು ಸ್ಟೇಟ್, ೧೯೧೫
7. ಜಿಲ್ಲಾ ಗ್ಯಾಸೆಟಿಯರ್‌ಗಳು